

УДК 340.115.6

I. М. Шаркова,
к.ю.н., доцент кафедри теорії та історії
держави і права, Національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана – самоврядний
(автономний) дослідницький ВНЗ¹

ЮРИДИЧНА ОСВІТА СТАРОДАВНЬОГО РИМУ У КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ПРАВОВОЇ КУЛЬТУРИ: КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Стаття присвячена методологічним та теоретико-правовим проблемам юридичної освіти Стародавнього Риму. Досліджено актуальність цієї проблеми та основні джерела її подальшого вивчення. Здійснений аналіз дозволяє дійти висновку про те, що римська правова освіта має вважатися системоутворюючим чинником європейської правової культури і тому вона повинна вивчатися в контексті цієї традиції. Положення цієї статті мають бути взяті за основу при розробці концепції майбутнього дисертаційного дослідження.

Ключові слова: римське право, римська правова освіта, рецепція римського права, правова доктрина, європейська правова культура.

The paper deals with the methodological, theoretical and legal problems of scientific research of the Roman legal education. The relevance of the problem and the main sources of further research are investigated. This analysis allows us to make a conclusion that Roman legal education is considered to be a system formation factor of European legal culture and, therefore, it should be studied in the context of this tradition. The results of the present paper can be used to justification of the concept of the future dissertation.

Key words: Roman law, Roman legal education, European legal culture, reception of Roman law, legal doctrine.

Постановка проблеми. За результатами дисертаційного дослідження, здійсненого автором у 2011 р., було з'ясовано, що

---

¹ Sharkova Iryna. Candidate of Juridical Sciences (2011), Associate Professor (Docent) (2013), Associate Professor at the Chair of Theory and History of State and Law, State-owned higher education establishment «Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman –self-governing (autonomous) research university» (Vadym Hetman KNEU).

природно-правовий принцип добросовісності (*bona fides*) у Стародавньому Римі був не тільки базовим щодо суб'єктів цивільних прав та обов'язків, але й визначальним щодо діяльності преторів, суддів, юрисконсультів та інших учасників судового процесу. Однак масштабність, складність та нез'ясованість питання самого формування добросовісності та інших пов'язаних з нею професійно важливих якостей давньоримських юристів вимагає наукової розробки проблем юридичної освіти Стародавнього Риму в межах окремого наукового дослідження.

Аналіз останніх наукових досліджень. Головною перепорою на шляху до з'ясування суті римсько-правової освіти є дуже низький ступінь розробленості цього питання як у вітчизняній, так і в зарубіжній правовій науці.

Нині в Україні цього питання торкався лише Ю. А. Задорожний в прямій постановці на рівні наукової статті [1] та опосередковано на рівні кандидатської дисертації [2]. У сучасній Росії правова освіта як складова більш широкого поняття «кримська юриспруденція» потрапила в предметне поле докторської дисертації В. О. Томсінова [3]. До цього юридична освіта Стародавнього Риму як предмет окремого дослідження вивчалася лише на початку ХХ ст. [4].

Подібна ситуація спостерігається і в західній правовій науці. Хвиля ідеології модернізму, яка буквально «накрила» філософію освіти в США, а згодом і в Європі, істотно призупинила наукові розробки проблем освіти в західній романістиці, які в першій половині минулого століття розгорталися такими вченими, як Джон Вуртс (John Wurts) [5], Чарльз П. Шерман (Charles P. Sherman) [6], Клайд Фарр (Clyde Farr) [7] та практично завершилися серією статей американського професора Антона-Германа Крауста (Anton-Hermann Chroust) у 1954–1955 роках [8; 9; 10].

Тому **метою** даної статті є виявлення актуальності вивчення юридичної освіти Стародавнього Риму та попередня оцінка джерельної бази наукової розробки цієї проблематики для з'ясування перспективності дослідження цього предмета методами сучасної правової науки.

Викладення основного матеріалу. Ще в Східній Римській (Візантійській) імперії за часів правління реформатора та систематизатора римського права імператора Юстиніана (лат. Flavius Petrus Sabbatius Iustinianus, грець. Φλάβιος Πέτρος Σαββάτιος Ιουστινιανός; період правління: 527—565 рр. н. е.) була сформо-

вана система правової культури, яка за наявності практично всіх своїх складових відповідає сучасному розумінню цієї особливої форми суспільної свідомості.

Над входом до Візантійської школи права, яка виступала головним осередком правової культури, був розміщений напис: «Тут – священне місце права. Звідси бере початок родюче й струмливе для всіх джерело римського права, джерело знань для зібраної тут молоді...» [11, с. 61].

Значущість історико-правового дослідження юридичної освіти як «священного місця права» та його «родючого джерела» незмінна, а за сучасних умов вона набула актуальності, найбільшої за всю історію європейської правової традиції.

Розв'язання практично всіх найбільш гострих питань модернізації сучасної вищої освіти, як це на перший погляд не дивно, знаходить свої аналоги в історії юридичної освіти Стародавнього Риму. У зв'язку з цим слід зауважити, що римсько-правова освітянська спадщина об'єктивно вимагає «внутрішнього» порівняння західноєвропейської традиції, яка дістала найбільшого розквіту за часів пізньої республіки та принципату, зі східноєвропейською (посткласичною) парадигмою юридичної освіти, яка має тривалу історію у Візантійській імперії.

Така компаративістика є передусім плідною щодо: (а) з'ясування й розмежування ролі держави та самої корпорації правників у організації юридичної освіти; (б) інтерпретації перевірених часом дидактичних прийомів та методів через співставлення партикулярно-елітарного та публічно-колективного типу навчання й виховання майбутніх юристів; (в) визначення міри державно-ідеологічного, морально-релігійного та суто професійного традиційного впливу на особистість при формуванні її юридичної культури.

Особливої уваги потребує виявлення могутнього загальноєвропейського інтеграційного потенціалу всієї римської культури і правової освіти зокрема у природній акультурації правових систем європейських країн, без якої створення по-справжньому «єдиного освітнього простору» не уявляється можливим.

Історичний досвід «експериментів» зі створення двох типів систем юридичної освіти (партикулярної та публічної), які відбулися відповідно в Римі та Візантії й тривали близько тисячі років кожний, надихає на переосмислення самих світоглядних засад сучасних «антиісторично» налаштованих реформаторів освіти, які

упевнені в тому, що «розвороження світу» [12, с. 713–714], як інструментальна раціоналізація всього суцього, відбулася суцільно і невідворотно. Всупереч базовому принципу духовної спадкоємності сучасна модернізація європейської освіти націлена на заміщення ідеї культурного історизму інтелектуальним прогресизмом, що нині спостерігається як на концептуальному рівні філософії юридичної освіти, так і на рівні впровадження окремих дидактичних технологій. Спроба розгадати таємницю дивної проникливості «римського духу» до освітянського середовища та його сприйняття практично всіма юристами світу дозволить повному переглянути мету і засоби експерименту «європеїзації» освіти через її «американизацію», що зараз триває в руслі Болонського процесу.

Вищенаведене свідчить про теоретичну значущість і практичну актуальність дослідження, спрямованого на з'ясування римсько-правових витоків європейської традиції юридичної освіти та його інтеграційного потенціалу в процесі правової акультурації систем підготовки юристів у європейських країнах.

Враховуючи те, що в прямій постановці ця тема є недостатньо дослідженою, доцільно проаналізувати першоджерела, а так само й усі інші джерела, які опосередковано можуть сприяти з'ясуванню предмета дослідження.

Першоджерелами дослідження мають бути обрані акти римського права, головним чином кодифіковані – Кодекс, Дигести (Пандекти), Інституції та Новели Юстиніана. На користь цього слугує той факт, що Дигести Юстиніана у 2002–2005 рр. були видані в білінгвістичному семитомному форматі під загальною редакцією Л. Л. Кофанова [13].

Серед античної *історіографії* необхідно виділити праці наступних давньоримських авторів: Марка Аврелія Антоніна (Marcus Aurelius Antoninus Augustus), Марка Туллія Цицерона (Marcus Tullius Cicero), Аврелія Пруденція Клемента (Aurelius Prudentius Clemens), Марка Антістія Лабеола (Marcus Antistius Labeo), Марка Фабія Квінтіліана (Marcus Fabius Quintilianus), Тіта Лівія (Titus Livius), Емілія Папініана (Aemilius Papinianus), Юлія Павла (Julius Paulus), Квінта Педія Публіколи (Quintus Pedius Publicola), Луція Аннея Сенеки молодшого (Lucius Annaeus Sēnēca minor), Доміція Ульпіана (Domitius Ulpiānus) та ін.

Особливу увагу вбачається доцільним приділити вивченню духовної спадщини філософської школи стоїків, світогляд яких і

формувався фактично в процесі виховання та навчання майбутніх юристів у Стародавньому Римі. Серед останніх сучасних фундаментальних публікацій цієї тематики варто виділити монографію професора Університету Нотр-Дам (штат Індіана, США) Гретхен Рейдамс Шелс (Gretchen Reydams-Schils) [14].

Теоретичним підґрунтям дослідження мають стати наукові праці насамперед у галузі загальної теорії права, присвячені питанням історико-компаративного вивчення правових систем та їх окремих інститутів, зокрема роботи: С. С. Алексєєва, Р. Давида (R. David), Х. Кьотца (H. Kötz), М. М. Марченка, П. М. Рабіновича, Ю. А. Тихомирова, К. Цвайгерта (K. Zweigert), а також вчених-романістів: західних класиків – А. фон Брінза (A. Von Brinz), К. А. фон Вангерова (K. A. Von Vangerov), Б. Віндшейда (B. Windscheid), Х. Ф. фон Глюка (H. F. Von Glück), Г. Ф. Пухти (G. F. Puchta), Ф. К. фон Савіньї (F. K. Von Savigny); російських романістів дореволюційного періоду – С. А. Муромцева, І. Б. Новицького, І. О. Покровського, Л. І. Петражицького, а також сучасних українськими та російськими фахівців у галузі правової романістики – Д. В. Дождєва, Л. Л. Кофанова, О. А. Підпригори, С. О. Погрібного, О. О. Сорокіної, Є. О. Харитонова та ін., які торкалися окремих питань юридичної освіти у контексті історії римського права.

На формування прикладних аспектів концепції дослідження вплинули праці таких вчених-культурологів як Дж. М. Адамсон (J. M. Adamson), Дж. Ф. Добсон (J. F. Dobson), С. Ф. Боннер (S. F. Bonner), М. Вебер (M. Weber), А. Я. Гуревич, О. Ф. Лосєв, М. М. Бахтін, В. С. Полікарпов, Е. С. Маркарян, а також дослідження, здійснені вченими, які спеціалізуються у галузі правової культури та освіти, Ю. М. Дмитрієнком, М. Б. Смоленським, Я. В. Зубовою, О. О. Певцовою, Н. І. Еліазберг та іншими.

Окремо необхідно виділити фундаментальні роботи тих дослідників, які аналізували загальні питання освіти як важливого елементу духовної культури Стародавнього Риму. Зокрема, заслуговують на увагу: двотомне видання «Культура Стародавнього Риму» під редакцією Є. С. Голубцової [15], «Історія античної педагогіки» Г. Жураковського [16], «Антична освіта та її значення для нас» Дж. Ф. Добсона (J. F. Dobson) [17], «Римська освіта від Цицерона до Квінтіліана» А. Гвинна (A. Gwynn) [18], «Освіта у Стародавньому Римі: від Катона Старшого до Плінія Молодшого» С. Ф. Боннера [19], докторська дисертація

Т. Б. Перфілової «Вища освіта у Римській імперії: культурологічний аспект» [20], а також окремі роботи різних часів, присвячені питанням методики навчання та виховання у стародавніх греків та римлян [21; 22; 23].

Особливе практичне значення для осмислення взаємозв'язку історії проблеми з сучасними питаннями правової освіти мають роботи Л. В. Авраменко, Г. М. Азнагулової, П. Г. Виноградова, М. Ю. Водкіна, С. Д. Гринько, Ю. А. Задорожного, Л. О. Корчєвної, Є. Ю. Куришева, З. П. Мельник, Ю. М. Оборотова, присвячені проблемам рецепції римської правової культури в сучасні правові системи.

Найвні джерела дослідження визначатимуть і логіку подальшого наукового аналізу. Так, перед тим як розпочати безпосереднє з'ясування самого предмета, необхідно визначитися з теоретико-методологічними засадами дослідження юридичної освіти в історичному контексті європейської правової культури. Для цього слід уточнити саме поняття юридичної освіти як базової категорії правової культури, першоджерела, історіографію та методологію дослідження.

Важливе значення для наукового пізнання предмета дослідження має виявлення соціокультурних передумов виникнення юридичної освіти в Стародавньому Римі, реконструкція її системи та побудова історичної періодизації.

Для з'ясування стандартів та критеріїв юридичної освіченості у Стародавньому Римі необхідно відслідкувати процес еволюції юридичної професії в античні часи. Насамперед потрібно виявити особливості статусу та юридичних повноважень релігійної касты понтифіків. За тим – дослідити процес формування корпорації юриспрудентів у республіканську добу, за часів високої та пізньої класики давньоримської юриспруденції. Окремо має бути вивчений процес бюрократизації юридичної професії у посткласичну добу, передусім під час реформ Юстиніана.

Окремо мають бути з'ясовані виникнення та розвиток організаційних форм юридичної освіти в Стародавньому Римі. Зокрема, увагу слід звернути на таємно-ритуальний порядок передачі релігійно-правових знань у колегіях жерців-понтифіків; проаналізувати виникнення форм аристократичного типу навчання слухачів (*auditores*) у вигляді індивідуальних консультацій в республіканську добу та становлення двостадійної юридичної освіти у формі

настанов (institutio) та повчань (instructio) у класичну добу розвитку римського права. Нарешті має бути проаналізована організація публічної правової освіти та система юридичних навчальних закладів у Візантійській імперії порівняно з середньовічними університетами Західної Європи.

Однак сама суть юридичної освіти в Стародавньому Римі розкриватиметься через дослідження її змісту. Для цього потрібен окремий аналіз: впливу релігії та моралі на формування професійних якостей давньоримських правознавців; місця та ролі судової риторики та формальної логіки в юридичній освіченості в античну епоху; вивчення давньоримськими юристами правової догматики та казуїстики.

Практичну значущість дослідження має забезпечити з'ясування історичної долі давньоримської системи юридичної освіти в контексті розвитку європейської цивілізації. На особливу увагу заслуговує процес європеїзації юридичної освіти через рецепцію дидактичних засад давньоримської юриспруденції у контексті «єдиного освітнього простору».

Висновки. Таким чином, на основі попереднього аналізу актуальності та джерельної бази заявленої теми її подальше дослідження має бути оцінено як досить перспективне.

Узагальнюючим результатом аналізу порушених у статті питань має бути формування концепції подальшого історико-правового дослідження, вузловими положеннями якої слід вважати наступне:

1. Об'єктом такого наукового дослідження має бути історичний процес виникнення і розвитку європейської правової культури.
2. Предметом дослідження доцільно визначити юридичну освіту Стародавнього Риму як креативний фактор генезису та історичних трансформацій європейської культурно-правової традиції.
3. Мета такого спеціального науково-правового дослідження має полягати в соціокультурній реконструкції системи юридичної освіти у Стародавньому Римі для подальшої правової акумуляції підготовки правників в європейських країнах та Україні на основі ідейної спадщини римського права та в руслі загальноєвропейської культурно-правової традиції.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. *Задорожний Ю. А.* Роль римського права у процесі становлення та формування юридичної освіти в країнах Західної Європи / Юрій Анатолійович Задорожний // Повітряне і космічне право: Юрид. вісник. – 2007. – № 1. – С. 21 – 26. Zadorozhnyy Y. A. The role of Roman law in the making and shaping of legal education in Western Europe / Yurii Anatoliiovych Zadorozhnyi // Povitriane i kosmichne pravo: Yuryd. visnyk. – 2007. – № 1. – 21 – 26 pp. [in Ukrainian].
2. *Задорожний Ю. А.* Римське право – доктринальна першооснова права та юридичної науки в країнах романо-германської правової сім'ї та Україні / Юрій Анатолійович Задорожний : Автореф. Дис. ... наук. ступеня канд. юрид. наук 12.00.01 – Теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень. – К : Київський нац. ун-т внутрішніх справ, 2008 – 23 с. Zadorozhnyy Y. A. Roman law – the first principle of doctrinal law and legal science in the countries of the Romano-Germanic legal family and Ukraine / Yurii Anatoliiovych Zadorozhnyi: Abstract of Dissertation for the degree of Candidate of Science 12.00.01 – Theory and History of Law; history of political and legal studies. – K: Kyiv th. University of Internal Affairs, 2008 – 23 p. [in Ukrainian].
3. *Томсинов В. А.* Юриспруденция в духовной культуре древнего и средневекового общества: (Ист.-сравнит. юрид. исслед.) / Владимир Алексеевич Томсинов: Дис. ... науч. степени докт. юр. наук 12.00.01 – Теория права и государства; история права и государства; история политических и правовых учений. – Гродно, 1993. – 352 с. Tomsynov V. A. Jurisprudence in the spiritual culture of the ancient and medieval society: historical and comparative study / Vladimir Alekseevich Tomsinov: Dis. ... Scientific. Doctor degree. jur. Sciences 12.00.01 – Theory of Law and State; history of law and the state; history of political and legal doctrines. – Grodno, 1993. – 352 p. [in Russian].
4. *Иванов Б. П.* Преподавание права в Древнем Риме: Очерк по истории римской юриспруденции / Б. П. Иванов – Казань: Типо-литография Императ. Унив-та, 1913. – 31 с. Ivanov B. P. Teaching Law in Ancient Rome: An Essay on the History of Roman jurisprudence / B. Ivanov – Kazan: Tipo-lithography imperative. Univ Press, 1913 – 31 p. [in Russian].
5. *Wurts J.* Systems in Legal Education (1907) / John Wurts [Electronic resource] // Faculty Scholarship Series. P. 3954. URL: http://digitalcommons-law.yale.edu/fss_papers/3954.
6. *Sherman C. P.* Study of Law in Roman Law Schools (1908) / Charles P. Sherman. Faculty Scholarship Series. Paper 4434. [Electronic resource] // Yale Law School Legal Scholarship Repository. – Режим доступу: http://digitalcommons.law.yale.edu/fss_papers/4434

7. *Pharr C.* Roman Legal Education / Clyde Pharr [Electronic resource] // The Classical Association of the Middle West and South Vol. 34, No. 5 (Feb., 1939). – P. 257–270. – Режим доступу: <http://www.jstor.org/stable/3291286>.
8. *Chroust A.-H.* The Legal Profession in Ancient Imperial Rome / Anton-Hermann Chroust [Electronic resource] // 30 Notre Dame Law Rev. 521 (1955). – Режим доступу: <http://scholarship.law.nd.edu/ndlr/vol30/iss4/2>.
9. *Chroust A.-H.* The Legal Profession in Ancient Republican Rome / Anton-Hermann Chroust [Electronic resource] // 30 Notre Dame Law Rev. 97 (1954) – Режим доступу: <http://scholarship.law.nd.edu/ndlr/vol30/iss1/5>.
10. *Chroust A.-H.* Legal Education in Ancient Rome / Anton-Hermann Chroust // 7 Journal of Legal Education, 509 (1955).
11. *Гарсиа Гарридо М. Х.* Римское частное право: казусы, иски, институты / Мануель Гарридо : пер. с испанского ; отв. ред. Л. Л. Кофанов. – М. : Статут, 2005. – 812 с. Garcia Garrido M.H. Roman private law: incidents, claims, institutions / Manuel Garrido: Trans. from the Spanish; holes. Ed. L. Kofanov. – Moscow : Statute, 20. – 812 p. [in Russian].
12. *Вебер М.* Наука как призвание и профессия / Макс Вебер // Избранные произведения : Пер. с нем. / Сост., общ. ред. и послесл. Ю. Н. Давыдова; Предисл. П. П. Гайдено. – М. : Прогресс, 1990. – 808 с. Weber M. Science as a Vocation / Max Weber // Selected Works: Trans. from the German. / Comp., P. Ed. and afterword. N. Davydova; Foreword. P. P. Gaidenko. – Moscow : Progress, 1990. – 808 p. [in Russian].
13. *Дигесты Юстиниана:* [в 7 т.] / Перевод с латинского; Отв. ред. Л. Л. Кофанов. – М. : Статут., Консультант Плюс, 2002–2005. Digesta Justiniani / Transl. from the lat. Responsibility editor L.L. Kofanov. – Moscow : Statute, 2002 – V. I. – 584 pp. [in Latin & Russian].
14. *Reydams-Schils G.*, The Roman Stoics: Self, Responsibility, and Affection / Gretchen Reydams-Schils. – University of Chicago Press, 2005. – 224 pages.
15. *Культура древнего Рима* / под ред. Е. С. Голубцовой: в 2-х т. – М. : Наука, 1985. – Т. 1. – 628 с. Culture of ancient Rome / ed. E. S. Golubtsova: 2 Vols. – Moscow : Nauka, 1985 – Vol. 1 – 628 p. [in Russian].
16. *Жураковский Г. Е.* Очерки по истории античной педагогики / Геннадий Евгеньевич Жураковский / Под ред. и вст. Ст. И. Ф. Свядковского. – М. : Изд-во Акад. педагог. наук РСФСР, 1963. – 512 с. Zhurakovskiy G. . Essays on the history of ancient pedagogy / Gennadiy Evgenievich Zhurakovskiy / Ed and entered. art. I. F. Svadkovskogo. – Moscow: Publishing House of Acad. teacher. Sciences of the RSFSR, 1963. – 512 p. [in Russian].
17. *Dobson J. F.* Ancient Education and its Meaning to us / John Frederic Dobson. – N. Y. : Cooper Square Publishers, 1963. – 205 p.

18. *Gwynn A.* Roman Education from Cicero to Quintilian / Aubrey Gwynn. – N. Y. : Oxford University Pres, 1926. – 260 p.

19. *Bonner S. F.* Education in Ancient Rome: From the Elder Cato to the Younger Pliny / Stanley Frederick Bonner. – University of California Press, 1977 – 404 p.

20. *Перфилова Т. Б.* Высшее образование в Римской империи: культурологический аспект / Татьяна Борисовна Перфилова. Дис. ... науч. степени докт. ист. наук 24.00.01 – Теория и история культуры. – Ярославль, 2004. – 783 с. *Perfilova T. B.* Higher Education in the Roman Empire: cultural aspect / Tatyana Borisovna Perfilova: Dis. ... Scientific. Doctor degree. ist. Sciences 24.00.01 – Theory and History of Culture. – Yaroslavl, 2004 – 783 p. [in Russian].

21. *Мелихов В. А.* Очерк воспитания и обучения в Древнем Риме / В. А. Мелихов. – Харьков : Тип. Мирный труд, 1913. – Ч. 1. – 115 с. *Melihov V. A.* Essay on education and training in ancient Rome / V. A. Melihov. – Kharkiv: Typ. Peaceful labor, 1913 – Part 1 – 115 c. [in Russian].

22. *Уссинг Ж. Л.* Воспитание и обучение у греков и римлян = Erziehung und Jugendunterricht bei den Griechen und Romern / Ж. Уссинг ; пер. Н. М. Федоровой. – СПб. : Изд. Ив. Ив. Иванова, 1899 ([Тип. И. М. Комелова]). – 172 с. *Ussing J. L.* Education and training of the Greeks and Romans = Erziehung und Jugendunterricht bei den Griechen und Romern / Zh. Ussing; Trans. N. M. Fedorova. – St. Petersburg. Univ. Yves. Yves. Ivanov, 1899 ([type. Komelova I. M.]). – 172 p. [in Russian].

23. *Штадельман Ф.* Воспитание и обучение у древних греков и римлян / Пер. с нем. А. Нейфельда // Гимназия. 1895. № 6–8; 1896. № 2–4; 11–12; 1897. № 5. С. 148, 140, 147. *Shtadelman F.* Education and training of the ancient Greeks and Romans / Trans. from the German. A. Neifel'd // Gymnasium. 1895. № 6–8; 1896. № 2–4; 11–12; 1897. № 5. S. 148, 140, 147 [in Russian].

SHARKOVA I. ROMAN LEGAL EDUCATION IN THE CONTEXT OF EUROPEAN LEGAL CULTURE: CONCEPT OF THE RESEARCH

